

crisis in de pers

Sociale en Politieke Implicaties van de Crisis in de Pers». Zo luidde het thema van de academische Reünie die op 31 mei 1975 te Leuven georganiseerd werd door de Oudstudentenvereniging «Politica» in samenwerking met de Faculteit Sociale Wetenschappen van de K.U.Leuven. Na een algemeen inleidend referaat door Prof. dr. L. BOONE hebben drie sprekers hun standpunt t.a.v. de directe overheidssteun toegelicht, nl. de heren A. DE SMAELE, F. VAN ERPS en J. VAN ELEWIJCK. Hieronder volgt de integrale tekst, zowel van het referaat als van de diverse standpunten.

Crisis in de pers : concentratie, monopolievorming, directe overheidssteun en hun politieke en sociale gevolgen

I. boone

0. INLEIDING

Praten over crisis in de pers betekent dat men het bestaan van die crisis als gegeven vooronderstelt en derhalve als een feit poneert. Daartoe schijnt men overigens gerechtigd. Zowel de uitgevers, als de journalisten en allerhande bladen — instanties die in dit land zelden informatie over zichzelf plegen te verstrekken — verklaren het. De crisis blijft trouwens niet tot België beperkt, maar neemt in vrijwel alle Westerse geïndustrialiseerde landen min of meer ernstige afmetingen aan. Volgens Verschuere's Woordenboek komt de term «crisis» van het Griekse werkwoord «krinein» dat «beslissen» betekent en, in overdrachtelijke zin, «ernstige stoornis». Deze «ernstige stoornis» biedt evenwel een, zowel in de tijd als in de ruimte gedifferentieerd uitzicht. Frekwentie en intensiteit van uitspraken, publikaties en dgl. wekken mis-

schien de indruk dat de crisis zeer recent — pakweg, voor anderhalf jaar of één jaar — opstak. De huidige economische conjunctuur werkt inderdaad een schaalvergroting en intensivering van de moeilijkheden in de hand. Sommige meer structurele indicatoren van de crisis zoals bv. de concentratie, zijn echter al sinds veel langer aan het licht getreden. De huidige «crisis» dient zich derhalve aan als een acute fase in een aan gang zijnde evolutie, en het lijkt zeer waarschijnlijk dat het proces, na een conjuncturele verbetering van de situatie, verder zijn weg zal gaan, hoewel in een ietwat vertraagd tempo. Bovendien doen omvang en intensiteit van de crisis zich niet in alle landen, persgenres en individuele bedrijven even sterk gevoelen. Internationale en regionale bladen stellen het, meestal, beter dan zgn. nationale titels; prestigiebladen houden stand en gaan vooruit; populaire kranten ondervinden moeilijkheden, vrijwel alle partij-

ALBERT DE SMAELE, Directeur-Generaal «De Standaard N.V.».

Mevrouw,
Mijne Heren,

Mag ik eerst en vooral Prof. Boone feliciteren. Ik heb zelden een uiteenzetting gehoord waarin een zo volledige opsomming gegeven wordt van een zeer groot aantal problemen en aspecten van de onderneming in binnen- en buitenland. Mijn tussenkomst is niet die van een voor- of tegenstander van staatssubsidies, maar van iemand die midden in de problematiek van de pers staat en zich vragen stelt. Bij voorbeeld, waar U als één van de structurele oorzaken van de crisis noemt de investeringskosten — men heeft zeer grote inspanningen gedaan in heel wat ondernemingen om tot een andere techniek, tot een andere technologie van het drukken te komen (offset) — en zegt dat die niet bedoeld waren voor de lezers, maar veeleer voor de adverteerders, zou de vermindering van publiciteitsvolumes de zware crisis van thans hebben veroorzaakt. Welnu, ik wil alleen de volgende kanttekeningen maken: als men meer en meer in heel de wereld overgaat van typenaar offset-druk, dan is dat niet in de eerste plaats met het oog op de adverteerders; men heeft dat eenvoudig gedaan omdat de zettechniek zich gewijzigd heeft, omdat men als output van het fotografisch systeem films kreeg, en in typodrus een hele omweg moest maken, om van

die films opnieuw magnesiumplaten te maken, en via de flan tot loden platen te komen die op de rotatiepersen passen. Neen, bij het fotografisch zetten (een absolute vondst op technisch gebied in de wereld, die nu ook op wereldvlak verspreid wordt) moest men overgaan naar andere technieken, of men zou dat fotografisch zetten niet op een adequate, rationele wijze kunnen gebruiken; de kosten daarvan zouden veel te hoog gelegen hebben. De structurele oorzaak van de crisis is niet daaraan te wijten. Hetzelfde kan gezegd worden over een aantal andere elementen die U naar voor gebracht hebt als oorzaken van de crisis.

Maar laat mij dé vraag stellen: Is er een crisis en is zij specifiek voor de personderneming? Als wij dat een jaar geleden hadden besproken, zouden wij andere dingen gezegd hebben. De realiteit is ondertussen totaal veranderd. En mijn stelling is daarin zeer eenvoudig: de crisis in de personderneming is gelijkaardig aan die in het hele economische, industriële leven en er zijn bepaald weinig specifieke elementen in de personderneming. De oorzaken van de crisis kent U allemaal. De ongelooflijke stijging van de loonkosten heeft ook plaatsgehad in de andere sectoren in ons land en in het buitenland; de ongelooflijke prijsstijging van de grondstoffen — in de krantenonderneming het papier — heeft zich in heel wat andere industriële takken voorgedaan, bij de ene sterker, bij de andere misschien minder geprononceerd; en ten derde zijn de inkomsten uit de advertenties plotseling ineengestort zoals men dat in het verleden nog niet heeft beleefd. Persoonlijk sta ik reeds 28 jaar in een personderneming, en nooit heeft men in gans de wereld een dergelijke daling meegemaakt van advertentieinkomsten. Maar is er een verschil met het verlies van verkoop in de andere industriële sectoren? De verkoop van publiciteit is de verkoop van een produkt, een publicitaire produkt. Wanneer in andere ondernemingen crisis heerst, dan nemen die moeilijkheden onder andere de vorm aan van de produkten die niet meer verkocht worden; er is dus geen afzet meer, de stocks vergroten. Welnu, in bepaalde mate is dat precies hetzelfde in de persondernemingen. Wanneer het produkt «publiciteit» minder verkocht wordt, dan zijn er vanzelfsprekend minder inkomsten. Het enige verschil, maar dat is belangrijk, ligt hierin, dat men in praktisch alle andere industrieën oplossingen gaat zoeken die zeer hard zijn; daar kan men de produktie verminderen, of om technische redenen enige tijd

en organisatiegebonden bladen verliezen veld.

□

Deze uiteenzetting beoogt de voornoemde crisis te beschrijven en de oorzaken ervan te analyseren. Verder zal nog worden gehandeld over de gevolgen van de huidige evolutie en over de remedies die werden en worden voorgesteld om die evolutie af te remmen of tegen te gaan.

Een dergelijk opzet wordt aanzienlijk bemoeilijkt door een gebrek aan gepubliceerde economische gegevens van de Belgische pers in het algemeen en de afzonderlijke krantenbedrijven in het bijzonder. Verenigingen van krantenuitgevers en individuele persondernemingen plegen, zelfs in de V.S.A., weinig of niet over hun werkzaamheden te informeren. In België schijnt deze internationale karaktertrek nog scherpere vormen aan te nemen dan elders, zodat een inzicht in deze materie fragmentair moet blijven. Daaruit mag men evenwel niet afleiden, dat systematisch alle informatie wordt geweigerd. Iemand die, zoals Uw dienaar, om inlichtingen verzoekt, wordt meestal door individuele bedrijven en/of woordvoerders vriendelijk gedocumenteerd. Officiële stukken zoals Witboeken en Tijdschriften van Uitgeversverenigingen of geschriften waarin de lezers over hun eigen blad worden geïnformeerd, zal men in dit land echter vruchteloos zoeken.

Een bijkomende moeilijkheid bij de behandeling van een dergelijke materie vormt de ideologische en/of partijpolitieke inslag ervan. Voor zover dit door de aard zelf van het bronnenmateriaal mogelijk wordt gemaakt, zal ik me inspannen om in deze controverses geen stelling te nemen. Verder zal ik een zo duidelijk mogelijk onderscheid nastreven tussen datgene wat als min of meer vaststaand kan worden beschouwd, en wat als hypothese voor mijn rekening komt. Ik ben er zeker van dat ik bij dit alles op de correcties zal mogen rekenen van de deskundigen die hier aanwezig zijn.

Tenslotte dient er nog op gewezen, dat deze uiteenzetting voornamelijk, zoniet bijna uitsluitend op de dagbladen betrekking heeft. Men kan een dergelijke optie uiteraard aanvechten, maar ze lijkt om drie redenen min of meer verantwoord. In de eerste plaats beschikt

de overgrote meerderheid van de Belgische dagbladbedrijven over (een) eigen drukkerij(en), terwijl dit voor een aantal weekbladen of periodieke publikaties niet het geval is, en het economisch belang van deze variabele min of meer zwaar doorweegt. Vervolgens staan in beschikbare persliteratuur de dagbladen centraal. En op de derde plaats treft de huidige crisis de dagbladen wel op een zeer specifieke wijze.

1. AANLEIDING EN OORZAKEN

Voor de analyse van de oorzaken van de crisis in en ten aanzien van de pers, zou ik een onderscheid willen maken tussen bedrijfseconomische en eerder journalistieke oorzaken. Van de analytische en derhalve min of meer artificiële aard van deze indelingen ik mij bewust, en ze beoogt dan ook overwegend de duidelijkheid van de uiteenzetting te vergroten.

1.1. Bedrijfseconomische aanleiding en oorzaken

De (acute fase van de) crisis wordt veroorzaakt door een stel factoren die een voortreffelijk uitgangspunt en illustratie vormen voor de studie van de meer structurele elementen. Aanleiding — eerder dan oorzaak, althans in mijn ogen — is de aanzienlijke stijging van de uitgaven die chronologisch samenvalt met een min of meer uitgesproken daling van de inkomsten. Vooral de twee belangrijkste uitgavenposten voor een dagbladbedrijf, de lonen en de grondstoffen, zijn sinds anderhalf jaar drastisch de hoogte ingegaan. De lonen van het geschoold technisch personeel in de krantenondernemingen stegen tussen 1 januari 1972 en half mei 1975 met een gemiddelde dat tussen 86,42% en 91,21% ligt, terwijl de lonen van het vergelijkbaar personeel in de in dit opzicht als speerpunt geldende petroleumsector tijdens dezelfde periode met zowat 60% toenamen, en die in de bouwsector met 63%. Tussen 1

stillleggen, met zeer moeilijke sociale gevolgen. Dat kan men precies niet in de ondernemingen. Daar moet dat produkt elke dag naar voor komen. Men kan er niet beslissen gedurende enkele dagen of een halve maand lang de krant niet te produceren, alleen maar omdat men het produkt publiciteit zo sterk heeft zien verminderen. Daar ligt een zeer groot verschil met wat in de andere sectoren van de industrie gebeurt, maar daarbuiten zijn er niet zoveel specifieke factoren. Ik stel dus dat de crisis in de dagbladondernemingen op dit ogenblik precies dezelfde gevolgen heeft, als de crisis in heel de economische wereld.

Een ander element dat ik naar voor zou willen brengen, is het volgende: ik meen — en ik vrees dat daarop links en rechts heel wat reactie zal komen — dat men moet aanvaarden dat de krantenonderneming in een grote mate dezelfde normen en regels moet volgen en volgens dezelfde normen en regels moet leven als gelijk welke andere onderneming. Dat zij onderhevig is aan dezelfde economische administratieve, management-vormen en -regels als de andere ondernemingen. Het enige onderscheid, zeer fundamenteel, is dat het produkt van een krantenonderneming ook een zeer belangrijke ideologische ondergrond heeft, een eigen intellectuele, culturele finaliteit. Maar ook in de organisatie van die finaliteit moeten de meeste economische regels gevolgd worden als in gelijk welke andere onderneming. Een universiteit heeft ook een intellectuele, informatieve finaliteit, zij is in grote mate onderworpen aan dezelfde regels van management. Hoe zou men voor de crisis, waarin de krantenondernemingen samen met de andere ondernemingen in ons land delen, een subsidiëring van de staat kunnen verantwoorden? De spreker daarstraks en velen met hem zullen geen onderscheid willen maken tussen rechtstreekse subsidiëring en onrechtstreekse tussenkomsten van de staat. Ik persoonlijk denk dat er wel een zeer groot onderscheid is. Wat men hier onrechtstreekse subsidiëring noemt is eigenlijk geen tussenkomst van de openbare besturen. Ik neem een voorbeeld, dat van de posttarieven. Die beschouwen wij niet als een reeds oude methode van de openbare besturen om de pers te subsidiëren, wij beschouwen die tarieven als gebaseerd op commerciële overwegingen. Het is toch evident dat een belangrijke klant andere prijzen geniet dan een kleine klant. Een dagbladonderneming die elke dag 150.000 kranten laat bedienen door de post moet andere bedie-

ningstarieven hebben dan de particulier die twee brieven per maand schrijft. Het gaat eenvoudig om een voorkeerprijs op basis van zeer grote volumes die commercieel worden verhandeld door de postdiensten. Men kan de vraag ook anders stellen, en ze is gesteld geworden aan de postdiensten: wat zou voor de posterijen de vermindering van algemene, van vaste kosten zijn, als de kranten niet meer door haar werden bediend? (Tussen haakjes, ik ga niet akkoord met wat prof. Boone gezegd heeft: men gaat niet over naar een ander soort bediening, via verkopers, omdat de post slecht bestelt; de verkoop via losse verkopers, via dragers is ouder en veel omvangrijker). De vaste kosten voor de post zijn vooral loonkosten en zouden praktisch niet verminderen wanneer de dagbladondernemingen niet meer hun abonnementen over de post zouden laten lopen. De krantenbediening langs de post is veeleer een buitengewone bijdrage om de vaste kosten van de posterijen te helpen dragen.

Ik meen dus dat de «indirecte subsidiëring» geen subsidiëring is, maar een courante handelspraktijk. In welke mate kan men nu directe subsidiëring in het raam van de huidige crisistoestand verdedigen en aanvaarden? Ik geloof, dat subsidiëring tout court door de openbare besturen niet aanvaardbaar is. Men kan er geen juridische en werkelijke grondslag aan geven. Er is wel een principe dat in mijn ogen belangrijker is in verband met het probleem van subsidiëring, maar men mag het niet verkeerd stellen. Ik geloof dat een vrije pers in een land een noodzakelijke waarborg is voor een werkelijke democratie. Daar zullen wij het allemaal theoretisch wel eens over zijn, ook kennen wij voldoende voorbeelden, ook in de tegenwoordige periode, waaruit blijkt dat waar men andere vorm wil geven aan de democratie, meestal naar de vrijheid van de pers wordt gegrepen. Dus ik geloof dat de vrije pers een essentiële basis is voor de democratie, en dat biedt een aantal gronden aan de overheid om die vrije pers mogelijk te maken en te beschermen; ik geloof echter dat dit argument wel door de overheid kan worden ingeroepen, maar niet door de dagbladondernemingen. De openbare macht kan wel van haar standpunt uit onderzoeken of voldoende materiële mogelijkheden gegeven worden voor het voortbestaan van een vrije pers. Maar van het standpunt uit van de krantenondernemingen mag men daar geen beroep op doen.

In normale omstandigheden is er geen en-

herckenrodesingel 10,
3500 hasselt tel. 011-22.59.11

HET BELANG VAN LIMBURG

het grootste regionale dagblad
in België
dagelijks 300.000 lezers

10 reclame-weekbladen
gratis in alle bussen
249.277 ex.

Concentra Grafic
offsetdrukkerij
voor drukwerken met standing

Concentra Post
distributie reclamefolders
wekelijks huis aan huis in gans
limburg

weekblad
voor informatie en reclame
in offset met 4 kleuren
gratis in alle bussen
190.779 ex.

januari 1974 en 1 juni 1975 steeg anderzijds de prijs van het dagbladpapier met 91,6%, althans in België.

Om deze cijfers op hun juiste waarde te schatten moet hieraan worden toegevoegd dat de dagbladuitgeverijen gekeurd worden door een hoge loonintensiteit en aanzienlijke vaste kosten (redactie, zetten, enz.). Al naargelang van de bedrijven, de oplage en de omvang van de kranten, vertegenwoordigen loonkosten tussen 40% en 60% en deze voor papier, vóór de drastische opslag van die grondstof; tussen zowat 15% en 30% van de globale uitgaven. Wat meer specifiek de Belgische situatie aangaat, schijnt men te mogen stellen dat beide posten in middelgrote bedrijven tussen zowat 65% en 75% van de totale uitgaven voor hun rekening nemen. Sinds de voornoemde stijging van loonkosten en papierprijs is hun relatief belang wellicht nog toegenomen.

De aanzienlijke stijging van de uitgaven valt, zoals reeds vermeld, samen met een min of meer uitgesproken daling van de inkomsten uit advertenties. Onder «advertenties» dienen zowel de eigenlijke reclame te worden verstaan als de zogenaamde aankondigingen, m.i.v. van personeelsadvertenties. De inkomsten die een krantenbedrijf of -titel uit advertenties ontvangt, verschillen naargelang van een groot aantal variabelen, waarvan een zelfs maar oppervlakkige studie meerdere «Academische reünies» zou vergen. Theoretisch kan het aandeel van de advertentie-inkomsten in de globale ontvangsten van een dagbladbedrijf of -titel variëren tussen 0% in kranten die geen advertenties wensen op te nemen en 100% in de zogenaamde «advertentiebladen», en in absolute cijfers tussen 0 Fr. en meerdere honderden miljoenen. Wat de Belgische dagbladen betreft, blijkt uit een in het boek «Radioscopie de la presse belge» gepubliceerde tabel dat de absolute advertentie-inkomsten in het jaar 1972 vervat lagen tussen 288 miljoen voor «Le Soir» en zowat 8,6 miljoen voor «La Cité». Per lezer en per jaar ontving «Le Soir» 532,86 Fr. en «La Cité» 104,72 Fr. (1).

Welke percentages van de globale ontvangsten de advertentie-inkomsten vertegenwoordigen, wordt in België althans bij mijn weten, niet bekendgemaakt, noch voor het geheel van de dagbladen, noch a fortiori voor indi-

viduele bedrijven. Men beschikt wel over dergelijk materiaal voor een aantal buurlanden. De nationale gemiddelden bedroegen voor de periode tussen 1965-1970, ondermeer 50% in Frankrijk, 50 à 60% in Groot-Brittannië, 64% in de Duitse Bondsrepubliek en ongeveer 65% in Nederland (2). Achter deze gemiddelden gaan echter enorme verschillen schuil die voor de Parijs pers in 1969 tussen 9 à 10% voor «La Croix» en «L'Humanité» en 82% in «Le Figaro» lagen (3). Zoals gezegd zijn soortgelijke cijfers van de Belgische dagbladen niet beschikbaar. Aan de hand van informatie die ik hier en daar kon verzamelen, schijnt men te mogen aannemen dat het laagste percentage zowat 25 à 30% bedraagt en het hoogste 65 à 70%. Bij de interpretatie van deze cijfers moet men rekening houden met de zeer aanzienlijke verschillen tussen de absolute cijfers van de diverse krantenbegrotingen en met de advertentieconjunctuur.

De achteruitgang van de advertentievolumes en derhalve -inkomsten dient te worden beschouwd in het licht van de zonet besproken, overigens fragmentaire gegevens en m.n. van het belang van de advertentie-inkomsten voor de werking van een dagbladbedrijf. Hoe aanzienlijk de recente achteruitgang van de advertentie-inkomsten precies is, kon door mij niet worden achterhaald. Sommige Belgische kranten, die een groot aantal personeelsaankondigingen plegen aan te trekken, gewagen van een achteruitgang van 30 à 40%. Het nationale gemiddelde dient waarschijnlijk, zoals in Nederland, tussen zowat 5 à 10 gesitueerd, wat voor in dit opzicht geprivilegieerde bladen neer kan komen op meerdere tientallen miljoenen Fr. De huidige prijzenstop zal waarschijnlijk nog een accentuering van die achteruitgang met zich brengen.

Voorlopig recapitulerend, blijkt men te mogen stellen dat de twee belangrijkste uitgavenkosten van een dagbladbedrijf aanzienlijk zijn getsegen, terwijl een uitermate gewichtige inkomstenpost gelijktijdig daalt.

In de loop van de analyse van de conjuncturele aanleiding tot de crisis, kwamen reeds een aantal punten ter sprake, die verwijzen naar de (meer structurele) oorzaken van de crisis in de dagbladen. Als men dat verkiest, zou men van «meer verwijderde» oor-

kele redenen opdat de staat en de openbare besturen zouden tussenbeide komen om die vrije pers die kan bestaan in het leven te houden. Maar we leven in een zeer moeilijke economische crisis en precies zoals de regering sedert een jaar zoekt naar oplossingen in de verschillende sectoren van de industrie, niet alleen om ze in stand te houden, maar ook met het oog op het sociaal probleem dat eraan verbonden is, zo kan zij vanzelfsprekend ook onderzoeken op welke wijze in de industriële sector «pers» eventueel bepaalde vormen van staatssteun mogelijk of noodzakelijk zijn om tevens sociale problemen op te lossen. Ik geloof dat er maar één mogelijke vorm is, nl. degene die in zekere mate met modaliteiten toegepast is geworden. Van het standpunt uit van de pers, zijn er twee elementen die men in verband met de mogelijke staatssteun — ik zeg niet subsidie — naar voor kan brengen, en dat zijn de volgende. Ten eerste zou het verantwoord zijn een vorm te voorzien waarbij aan de geschreven pers een compensatie zou gegeven worden voor het staatsmonopolie van de gesproken en de beeldpers. Ik spreek van compensatie, van schadeloosstelling, ik zal straks uitleggen wat ik ermee bedoel. Ten tweede is het ook normaal dat de staat op het commerciële vlak tussenkomt om prestaties ten gunste van de openbare besturen en als zodanig van de gemeenschap te vergoeden. Ik bedoel zeer concreet het volgende: zoals in het verleden worden ook nu nog voor de gemeenschap belangrijke campagnes gevoerd, die door de regering op een commerciële basis worden uitgewerkt. Neem de campagne tegen het dronken besturen van een wagen bijvoorbeeld; daarvoor werden budgetten uitgeschreven door de regering, en in het verleden gingen die praktisch volledig naar grote affichages. Op de pers heeft de regering in dat verband altijd een beroep gedaan om dat gratis te steunen, en ik geloof inderdaad dat de geschreven pers een verplichting heeft tegenover haar lezers op het redactioneel vlak; maar als de openbare besturen het noodzakelijk en mogelijk achten belangrijke publicitaire budgetten uit te trekken voor affichage, dan zien wij niet in waarom zij ook niet een commercieel deel van die mededelingen onder de vorm van publiciteit in de geschreven pers naar voren zou laten komen. Wij vragen dus aan de regering in dat verband alleen dat zij al die prestaties (niet de redactionele, niet de journalistieke) op commerciële wijze zou betalen. Kortom, tegenover dat probleem van crisis in de

pers zoals tegenover het probleem van crisis in andere industriële sectoren, moet de overheid sectorieel zoeken naar mogelijke oplossingen, en die kunnen naar mijn mening gevonden worden in de vorm van compensaties: betaling van commerciële prestaties en schadeloosstelling voor het staatsmonopolie van technische middelen, een monopolie dat uitgewerkt wordt met gemeenschapsgelden en dat, wat prof. Boone daarstraks ook gezegd heeft, een belangrijke concurrentie wordt voor de geschreven pers, Die concurrentie wenst de geschreven pers niet uit de weg te gaan, maar nu wordt de concurrentie gevoerd op basis van steeds uitgebreider gemeenschapsgelden. Indien men aan de geschreven pers de mogelijkheid geeft om langs de televisie en de radio haar informatie ook op een andere wijze te brengen, dan zou dit argument voor schadeloosstelling niet moeten aangehaald worden.

Ik resumeer. Mijn thesis luidt dat men niet tot een rechtstreekse subsidiëring kan en mag komen omdat er geen aanvaardbare reden voor is, zelfs niet de noodzaak van een vrije pers als basis voor de democratie. Als men werkelijk zou komen tot een rechtstreekse subsidiëring door de staat, zonder juridische grond, dan zou de vrijheid van de pers als basis van de democratie in gevaar gebracht worden, want zulke subsidiëring zou aan de openbare besturen een ruime mogelijkheid bieden om die vrijheid van de pers te beknotten, om ze te verminderen, om tussenbeide te komen in de wijze waarop de pers haar informatie, duiding en commentaren brengt aan het publiek.

Ik vermoed dat de andere sprekers van deze tafel niet honderd procent met mij zullen akkoord gaan, toch meen ik dat het meer gaat om de vorm waarin bepaalde zaken kunnen en moeten gebeuren, meer om de juridische basis.

FRANS VAN ERPS, Voorzitter Beroepsunie van de Belgische Pers.

Op de eerste plaats zou ik op mijn beurt de vorige sprekers willen feliciteren. De eerste, Professor Boone, voor het schetsen van een klare algemene achtergrond voor de discussie, en de heer De Smaele voor zijn merkwaaardige inspanning om een overheidshulp te motiveren en een voorstelling ervan te geven die voor iedereen aanvaardbaar is, om het even op welk standpunt hij staat.

Nieuwe publikaties verkrijgbaar in onze boekhandel:

— HET FILMJOURNAAL

Kroniek van gemiste kansen
door Charles BOOST
88 blz., 240 fr. (Nieuwpoortreeks)

— PUBLIZISTIK UND POLITISCHES SYSTEM

Die internationale Presse der Gegenwart und ihre Entwicklungstendenzen in unterschiedlichen Herrschaftsordnungen.
door Hansjürgen KOSCHWITZ
273 blz., 468 fr.

— DIE GESELLSCHAFTLICHE FUNKTION DER MASSENMEDIEN

Ein soziokundlicher Überblick
door Karl M. SETZEN
16 blz., 375 fr.

— SEMIOTIK DES FILMS

Mit Analysen kommerzieller Pornos und revolutionärer Agitationsfilme
door Friedrich KNILLI (Hrsg.)
275 blz., 237 fr.
(nieuwe editie met bijgewerkte bibliografie)

— HIDDEN MYTH

Structure and Symbol in Advertising
door Varda angholz LEYMORE
207 blz., 463 fr.

— THE MASS MEDIA: REPORTING WRITING EDITING

door William L. RIVERS
644 blz., 664 fr.
(tweede herziene editie)

WETENSCHAPPELIJKE BOEKHANDEL

a c c o

**tiensestraat 134 - 136
3000 LEUVEN
tel. 016/23.35.20**

zaken kunnen gewagen. Hoewel aantal en aard van die oorzaken van periode tot periode, van land tot land en van bedrijf tot bedrijf kunnen verschillen en inderdaad ook verschillen, en elke keuze bij bepaling een min of meer arbitrair moment inhoudt, bestaat er in de literatuur en bij de betrokkenen een vrij grote overeenstemming over de bijzondere relevantie van volgende factoren.

1. In de eerste plaats dient, opnieuw, de aandacht gevestigd op de hoge loonintensiteit van de dagbladbedrijven. De lonen vertegenwoordigen er, zoals gezegd, tussen 40 en 60%. Daaruit vloeit uiteraard voort dat die bedrijven uitermate gevoelig reageren op loonstijgingen, tengevolge van bv. een langdurige en sterke inflatie of van vakbondseisen. In het buitenland, vooral in Frankrijk en Groot-Brittannië, weegt dit laatste element waarschijnlijk zwaarder door dan in België. In die staten hebben de zeer traditie-rijke en sterk georganiseerde vakbonden van zettters, drukkers enz. lonen weten af te dwingen, welke soms aanzienlijk hoger liggen dan de wedden van de vaak minder goed georganiseerde journalisten. Bovendien werden de loonkosten nog sterk vergroot door het systematische verzet van de voornoemde vakbonden tegen elke vorm van modernisering, die een vermindering van de tewerkstelling tot gevolg zou kunnen hebben.

2. In de tweede plaats dienen de structurele problemen m.b.t. de papiergrondstoffenmarkt te worden vermeld. Het zou ons te ver leiden hier uitvoerig op in te gaan; daarom alleen maar dit. De papierprijzen zijn tussen 1960 en 1973 vrijwel niet gestegen, of althans minder snel dan de meeste goederen en diensten. Een van de gevolgen daarvan is geweest, dat men in die sector weinig heeft geïnvesteerd, terwijl de papierconsumptie aanzienlijk sneller toenam dan de prognoses hadden voorspeld. De meeste Westeuropese landen bv. hebben hun eigen bescheiden papierindustrie zoniet systematisch afgebouwd, dan toch laten verkwijnen, en werden derhalve in toenemende mate

afhankelijk van de buitenlandse leveranciers, vooral dan Canada (meer dan 30% van de wereldproductie) en de Scandinavische Staten (17%). Toen de producenten uit deze landen beslisten hun prijzen drastisch te verhogen, stond men vrijwel machteloos.

3. Ten derde is er de toenemende betekenis van de advertentie-inkomsten voor de krantenuitbating. De advertenties vertegenwoordigen niet alleen, zoals reeds aangestipt, een belangrijke inkomstenbron, ze nemen in absolute en relatieve cijfers sneller toe dan de inkomsten uit de verkoop. Deze situatie had (en heeft) diverse gevolgen die men wellicht het best definieert met «boven zijn stand leven». Het wil mij voorkomen — als hypothese — dat men soms teveel personeel heeft aangeworven, vnl. ook redactioneel personeel, waarvan de rentabiliteit niet steeds voldoende kan worden geacht. Aangezien de reclame-inkomsten dit toelieten, ontsloegen men vrijwel niemand, ook wanneer men zijn efficiëntie onderkende. Anderzijds verwaarloosde men een aanpassing van de verkoopprijs; de stijging van de advertentie-inkomsten compenseerde ruimschoots deze van de produktiekosten. Door dit alles nam de conjunctuurgevoeligheid van vele krantenbedrijven toe, want de inkomsten uit verkoop reageren minder scherp op conjunctuurschommelingen dan die uit advertenties.

Na aldus lange tijd de tering op de nering te hebben afgestemd, zien een aantal bedrijven zich nu geconfronteerd met de noodzaak om de omgekeerde versie van dit aangename model te gaan beoefenen. Tot zijn verbijstering stelt men vast dat aanzienlijke snel op elkaar volgende prijsstijgingen noodzakelijk zijn en dat men zelfs personeel moet ontslaan.

4. Als vierde factor kunnen de sterk gestegen investeringskosten worden genoemd. De technologie van de kranten onderging tijdens het laatste anderhalf decennium enorme wijzigingen, zoals fotocompositie, offset, kleurendruk en dergelijke. Gedeeltelijk, zoniet overwegend gebeurt deze aan-

Toen ik hier binnenkwam, heeft de voorzitter aangekondigd dat mijn collega Van de Voorde zich had laten verontschuldigen. En hij vroeg mij of ik dan ook niet — hoewel verwacht wordt dat ik maar het standpunt van onze journalistenvereniging zou geven — het standpunt van de voorstanders wou vertolken. Dat doe ik graag, en ik voel mij daarbij hoegenaamd niet als een Keetje Tippel, die in het liedje er overigens ook nog gelukkig bij schijnt te zijn. Ik meen dat wij voorstander moeten zijn van een hulp aan de pers. Onder welke vorm, dat kunnen wij nog eens bekijken. Uit de voorafgaande uiteenzettingen hebt U met mij kunnen vaststellen dat er niet alleen verschillende soorten overheidshulp zijn, maar ook verschillende motiveringen. Wat de motivering betreft kan ik mij inbeelden dat de dagbladdirecteuren zich zouden kunnen wenden tot de minister van economische zaken, en meer speciaal in het Vlaamse land tot staatssecretaris Luc D'Hoore en zeggen: «U hebt het zeer moeilijk om nieuwe werkplaatsen te creëren, dat kost miljoenen. Welnu, wij vertegenwoordigen bedrijven van honderd, driehonderd, zeshonderd, duizend of zelfs twaalfhonderd werknemers. Als u ons laat kapot gaan aan onze huidige moeilijkheden, dan moet u voor al die mensen weer nieuwe werkposten gaan creëren. Investeer liever dat geld in onze ondernemingen terwijl ze nog leven, en het gaat u veel moeite besparen». Dat is een motivering waar nog niet over gesproken werd. De algemeen door ons, journalisten, erkende hulp gaat er van uit dat de overheid verantwoordelijk is voor de instandhouding van een zo verscheiden mogelijke pers. Vooral de opinipers is voor de goeie gang van de democratie onmisbaar. De overheid mag dan ook niet onverschillig blijven — wat tot vóór een paar jaar nog het geval was — tegenover de moeilijkheden van onze pers; de geschreven pers zowel als de andere media. We hebben daarnet nog een andere motivering gehoord. De heer De Smaele verdedigt de stelling van de compensatie. Dus eigenlijk geen hulp. Daar kan ik wel inkomen, al ware het maar omdat het een goede werkhypothese is.

Wanneer men zich tot de regering moet wenden om hulp te vragen dan hangt veel af van de manier waarop het verzoek wordt gepresenteerd. En hoe staat nu de journalist er tegenover, de journalist met zijn wel specifieke opdracht van informatieverstrekking, en dus niet als gewone werknemer? Wij hebben in onze vereniging geprobeerd een standpunt in te nemen t.a.v. de overheidshulp als één van

de middelen om uit de crisis van de geschreven pers te geraken. En dat viel niet mee om de eenvoudige reden dat wij niet over voldoende bedrijfseconomische gegevens konden beschikken, om een duidelijke idee te hebben van de noodwendigheid en de omvang van de hulp en de manier waarop die moet worden verstrekt.

En dat moet u ook niet verbazen. Toen onder leiding van de CEPEES voor de studiediensten van de drie traditionele partijen een onderzoek over de overheids-hulp werd ingesteld, werden daar ook uitgevers en journalisten als experts bij betrokken, en wij hadden daar ook een afgevaardigde. Die man is teleurgesteld teruggekomen van de vergadering waar hij een uitgever hoorde zeggen: «Wanneer u dat doet, dan verleent u een premie aan wanbeheer». Wat bewijst dat die uitgever niet begrepen had dat overheids-hulp aan de pers ertoe moet strekken de pers in haar informatieopdracht te steunen. De regering moet niet een slecht beheerde krantenonderneming steunen om ze weer op peil te brengen zodat ze andere ondernemingen kan beconcurreren. Trouwens, nu is diezelfde uitgever op zijn beurt geconfronteerd met zeer zware moeilijkheden in zijn onderneming. En zoals alle andere kranten strijkt hij overheids-hulp op. Moeten we nu ook spreken van wanbeheer? Deze krant ondergaat op dit ogenblik, zoals de andere, de gevolgen van een algemene economische inzinking, vooral een verlies aan publiciteitsinkomsten waar zij zeer gevoelig aan is omdat ze één van die kranten is waarvan 60% van de inkomsten van de publiciteit komen. Wij journalisten waren van een andere conceptie uitgegaan. Inmiddels zien wij onze uitgevers zich, door bemiddeling van een delegatie van de Belgische Vereniging van Dagbladuitgevers, tot de Eerste Minister wenden om hem te betrekken bij hun moeilijkheden: de taksen, de PTT-tarieven, de verspreiding op zaterdag, de abonnering die met de automatisering van de postdiensten een hele omwenteling gaat doormaken, ook de concurrentie van radio en TV, enz. En wij zitten daar tegenaan te kijken en hopen maar dat het goed mag aflopen.

Maar eigenlijk hebben wij er toch geen vat op. De meeste journalisten vragen het ook niet omdat het louter economische problemen zijn, die zij graag aan de uitgevers overlaten. Voorts constateren we aan de andere kant, ik bedoel bij de politieke machthebbers in dit land, een gemis aan inzicht in wat de pers eigenlijk is

passing onder druk van de concurrentie op de advertentiemarkt vooral vanwege de op beter papier verschijnende magazines, en gebeurt ze dus niet altijd en zeker niet hoofdzakelijk ten behoeve van de lezer. Hoe dan ook, de aanpassing aan deze nieuwe technologie vergt aanzienlijke investeringen. Bij een Vlaamse krant kostte de overschakeling van typo- naar offset-druk in bestaande gebouwen en voor een oplage van 120.000 à 150.000 exemplaren 287 miljoen.

5. Een vijfde factor vormen de toenemende moeilijkheden der dagblad-verspreiding. De in vergelijking met andere diffusiemodi vrij goedkope verspreiding door de Posterijen laat, volgens de eensluidende verklaring van de uitgevers en lezers te wensen over. Daar komt nog bij dat de kostprijs van deze verspreiding niet bepaald wordt door de wet van vraag en aanbod, wat de prijs allicht de hoogte zou injagen, maar door de politieke overheid, met alle gevolgen vandiën, en dat de toekomst van de regelmatige postbedeling op zaterdag enige bezorgdheid schijnt te wekken. Om deze en nog andere redenen doet men in toenemende mate een beroep op andere verspreidingsmodi, die duurder uitvallen, zoals de losse nummervkoop of het uitdragen. Het recruterende van uitdragers gaat met toenemende moeilijkheden gepaard en de verspreiding zal er wellicht duurder op moeten worden. Misschien gaan we, althans voor een deel, de weg op van Frankrijk, waar de verspreiding tussen zowat 45 en 80% van de verkoopprijs in beslag neemt.

6. Tenslotte dient nog gewezen op een vooral in het buitenland aangeklaagde factor, nl. het gebrekkige beheer. Een onderzoek van «The Economist Intelligence Unit» in 1966 m.b.t. de Britse «National Newspaper Industry» kwam tot de verbijsterende vaststelling dat 34,6% besparingen konden worden verwezenlijkt op de aan produktie en verspreiding van sommige bladen gependeerde loonkosten (*). Bij gebrek aan (althans mij bekend) gepubliceerd vergelijkbaar materiaal, kan men niet weten of een

dergelijke vaststelling ook geldt voor de gehele Britse pers, laat staan voor de Europese. Het schijnt evenwel vast te staan dat vele kranten tot voor één of twee decennia en sommige nu nog worden beheerd op een ambachtelijke en onefficiënte manier. In heel wat landen hebben vele persbedrijven zich heel moeilijk en vaak met een aanzienlijke vertraging aan hun eigen schaalvergroting aangepast; bijna nooit hebben ze die geanticipeerd. De opkomst en de veralgemening van een nieuw manager-technocratisch type van uitgevers en/of directeurs — een verschijnsel dat Professor Roegele in Duitsland onderkent (*) en dat men bv. ook in Frankrijk en in meerdere of mindere mate in België vaststelt — zal in dit opzicht wellicht corrigerend werken, c.q. werkt al corrigerend. Over een aantal implicaties van deze trend tast men op dit ogenblik nog gedeeltelijk in het duister. Het schijnt evenwel vast te staan dat de delicate verhouding binnen het krantenbedrijf tussen het journalistieke prestatiedoel en het economische profijt doel hierdoor een min of meer veranderd uitzicht zal krijgen.

1.2. Journalistieke of redactionele oorzaken

Benevens aan bedrijfseconomische is de crisis in de pers ook te wijten aan meer oorzaken die op de «software» betrekking hebben; die m.a.w. eerder de krant als dienst dan de krant als produkt betreffen. Bij gebrek aan een meer adequate term of aan inspiratie heb ik ze journalistieke of redactionele oorzaken genoemd. Over aantal en aard van die oorzaken is men het niet zo eenparig eens als over de bedrijfseconomische factoren. Toch wil het mij voorkomen dat vooral drie elementen van de «software» de crisis van de pers in mindere of meerdere mate hebben mee-bevorderd, hoewel men het, zoals reeds betoogd, met deze hypothetische diagnose of met gedeelten ervan oneens kan zijn.

1. In de eerste plaats is er de opkomst van andere media, voornamelijk radio en televisie. Aanvankelijk verdrongen deze alleen de pers inzake snelheid van mededelingen der berichten. Waarschijnlijk heeft het feit dat de eerste omroep-journalisten uit de persmiddens werden gerecruteerd bij dit alles meegespeeld. Gezien de nationale organisatievormen van de omroepmedia behield de pers haar monopolie op het stuk van de regionale en lokale berichtgeving, van de berichtgeving over secundaire feiten, van de duiding en de achtergrondinformatie. De opkomst van de televisie valt echter de positie van de pers niet alleen aan op het redactioneel vlak maar ook op dat van de advertenties. Men kan over deze problematiek uiteraard lang gaan uitweiden, wat ook vaak gebeurt. De meeste van de bijdragen die erover handelen vertonen een uitgesproken speculatieve instelling en laten de lezers op hun empirische honger. Vast schijnt te staan dat de functies van de pers voor dit alles werden versmald en dat vele redacties lange tijd hebben gedaan alsof hun neus bloedde en probeerden de televisie achterna te hinken. De aanpassing van de dagbladen aan de opkomst, laat staan aan de evolutie van de televisie is nog niet beëindigd.

2. Het naast elkaar bestaan van meerdere media en andere factoren zoals de toenemende geschooldheid van de bevolking, de groeiende internationale interpendentie, de stijgende complexiteit van de maatschappij, en de voortschrijdende werkverdeling hebben de verwachtingen van de lezer veranderd en doen toenemen. Dit alles mondde uit in een inflatie van aantal en — soms erg snel voorbijgaande — types van gespecialiseerde bladen en anderzijds in een toenemende specialisering binnen de dagbladredacties zelf. De laatste specialisering, die ongetwijfeld een aantal voordelen met zich bracht zoals een kwalitatief betere informatie en duiding, deed of doet nieuwe problemen rijzen. In sommige dagbladen onttaarde elke rubriek tot een soort gespecialiseerde publikatie binnen de krant; aan de lezers werd dat overgelaten uit de kavelen der syn-

these te reconstrueren. Men kan het met deze analyse oneens zijn, maar mij komt het voor dat de behoefte aan synthese meer en meer op de voorgrond treedt. Tenslotte dient er nog op gewezen dat deze kwalitatieve verschuivingen een toeneming voor gevolg hadden van aantal en bestaafing der rubrieken en van de eisen die aan de aspirant-journalisten worden gesteld, en derhalve de redactionele kosten deden stijgen.

3. In de derde en laatste plaats dient m.i. — en ik begeef me hier op een wel bijzonder controversieel terrein — gewezen op de toenemende kloof tussen communicatoren, i.c. vooral journalisten en hun lezers. Deze verwijdering neemt sinds het ontstaan van de periodieke pers in het begin van de XVIIe eeuw steeds toe. Ze nam een beslissende wending toen het journalistenberoep, in het begin van de XIXe eeuw, tot een bezigheid werd die men voortaan als betaalde hoofdbetrekking uitoefende. De industrialisering van de pers tussen 1830 en 1870 bracht de verbreking mee van de socio-culturele en ideologische homogeniteit tussen de journalisten en hun lezers. Om de investeringen af te schrijven moest het aantal lezers verhoogd worden, en dus de ideologie die deze uitbreiding in de weg kon staan, afgezwakt.

Alle empirische onderzoeken, waarvan de meeste op de V.S.A., Groot-Brittannië en de Bondsrepubliek betrekking hebben wijzen op de zeer fragmentaire en zelfs foutieve kennis van de journalisten m.b.t. hun publiek. Er schijnt zelfs een systematische perceptiefout waar te nemen te zijn, nl. in die zin dat de journalisten hun publiek als veel meer op zichzelf gelijkend percipiëren dan in werkelijkheid het geval is.

De voornoemde studies komen bovendien tot de vaststelling dat de journalisten zich in hun dagelijkse handel en wandel veeleer richten op hun nieuwsbronnen dan op hun lezers. De wereld van diegenen over wier activiteiten de redacties berichten, schijnt voor de journalisten als referentiegroep te fungeren. In een maatschappij waarin het aantal «nieuwsbronnen» per activiteitensector meer

en wat haar specifieke opdracht is. Ik kan dat illustreren met het recent voorbeeld van een volksvertegenwoordiger die voorstelde om een grotere publiciteit te geven aan de kamerdebatten, tegen betaling verslagen in de kranten te laten opnemen. Wie zoiets durft voorstellen bewijst dat hij eenvoudig niets begrepen heeft van wat een vrije pers is, waar hij dan ongetwijfeld zelf wel voorstander van is. Heeft hij wel eens nagedacht waar hij de journalisten zou vinden die het zogenaamde objectieve verslag kunnen maken dat door alle aanwezigen van de verschillende partijen goed zou worden bevonden voor verspreiding via de kranten? Als betaalde advertentie dan nog. Wij journalisten missen zekere elementen om een duidelijk inzicht te kunnen hebben in de positie van onze onderneming. Aan de kant van de overheid die we hier toch met een speciale opdracht belast hebben, constateren we eveneens een onwetendheid waaruit volgt dat ze geen duidelijk besef heeft van wat ze zou moeten doen. En dan was onze mening — ten einde raad, zou ik haast zeggen — dat wij best zouden vragen aan de uitgevers om samen met ons een nationale persraad op te richten, en aan de overheid dat ze die raad als adviserend orgaan zou erkennen. Toen minister Vandekerckhove zijn beleidsnota voor de spreiding van de administratie voorbereidde, is hij tot de vaststelling gekomen dat er in ons land zowat 703 nationale raden bestaan. Voor de pers bestaat nog geen raad die adviezen kan geven aan de overheid voor een gecoördineerd mediabeleid.

Nu neemt men volgens eigen goeddunken het initiatief om hulp te gaan vragen aan de overkant, treft men maatregelen om tegemoet te komen aan zekere eisen, maar die zijn dan soms erg contradictoerisch. Dat zou door een nationale persraad kunnen worden opgevangen. Wij staan er op dat ook radio en TV, zowel door hun directie als door hun journalisten, tot de media-raad zouden behoren. Anders heeft het weer geen zin; wie een gecoördineerd persbeleid wil, moet er ook die nieuwe media bij betrekken.

Nu willen sommigen in de geschreven pers bereiken dat radio en televisie zich beperken zouden opleggen, o.m. wat betreft de zendtijd, het gewestelijk nieuws e.d.m. Misschien kan dat allemaal noodzakelijk zijn en moet men tot een afspraak komen. Maar ook moeten alle betrokkenen dan samen kunnen overleggen, de voor- en nadelen afwegen. Bijvoorbeeld onderzoeken of het gewestelijk nieuws niet reeds voldoende aan de lezers is verstrekt door

de pers, en of daar nu ook nog eens radio en televisie een opdracht moeten in vinden. Dat zou dan een voorbeeld van geldverspilling kunnen zijn. Men moet rekening houden met het geheel van de beschikbare middelen, in de privé-sector en in de overheidssector samen, en zien of sommige vormen van concurrentie tussen de media dan nog verantwoord of geoorloofd zijn. Laten we uitgaan van een status quo en laten we samen zoeken waar er nog leemten in de informatieverstrekking zijn en wie van ons die aanvullen. Laten we op eenzelfde manier bijdragen tot een beslissing in verband met de reclame op radio en TV. Wanneer de journalisten op dit ogenblik hardnekkige tegenstanders zijn van reclame in radio en TV dan is dit eenvoudig een verdedigingsreflex.

Als die reclame er komt, zo redeneren ze, dan gaan onze uitgevers zoveel minder inkomsten hebben, wat fataal onze redactionele mogelijkheden zal beknotten. Misschien hebben wij het dan verkeerd voor, maar wij weten nu niet beter. En de krantenjournalisten zijn gelukkig hun collega's van radio en TV te horen zeggen dat zij ook geen voorstander van die reclame zijn. Wij menen dat die persraad zou moeten bestaan uit een kamer die de problemen onderzoekt en adviezen kan geven waar de regering verplicht zou moeten naar vragen. Ook kan men in de nationale persraad een afdeling onderbrengen die hulp aan de pers zou beheren, wat het geld geven door de overheid aan uitgevers van kranten heel wat aannemelijker zou maken. Nog in verband met de samenstelling, er zouden wat mij betreft ook universiteitsprofessoren tot die raad kunnen behoren om bv. een advies in juridische kwesties zoals het recht op antwoord uit te zoeken. Ik zal hier niet zeggen dat wij van die persraad mirakels verwachten, maar wanneer de uitgevers er zouden willen aan meewerken, en wanneer de overheid hem zou willen erkennen, dan zouden we er een instrument aan hebben dat de pers kan helpen bij heel wat moeilijkheden en formuleringen en motiveringen, waar we nu maar al te vaak een indruk geven van verwarring en van tegenstrijdigheid.

De tweede lezing van Jay BLUMLER over «De Interventie van de Omroep in de Politiek», die aangekondigd werd in het vorig nummer, zal pas in het volgend nummer verschijnen.

AMPEX S.A.

MAGNETIC MEMORIES

COMPUTER - INSTRUMENTATION

AUDIO - VIDEO - TAPE

RUE DE L'INDUSTRIE

1400 NIVELLES

TEL. 067/22.49.21

en meer geconcentreerd wordt en de specialisering binnen de redacties zelf steeds toeneemt, versmalt de weerspiegelingsfunctie van de pers tot een aantal stereotiepe variaties op dezelfde thema's, die door een steeds kleiner aantal corypheeën worden getoetst.

Wanneer men het met deze — overigens ietwat ongenueanceerd uiteengezette — hypothese eens zou zijn (of niet volslagen oneens), dan zou men het bescheiden maar reële succes van de alternatieve of zelfs de «underground»-bladen mede kunnen zien als een succes van een persgenre waarvan een aantal exemplaren althans meer afgestemd zijn op de lezer dan de meeste andere bladen.

Een extreme vorm van kloof tussen communicator en publiek schijnt te bestaan bij de zogenaamde partij- en organisatiekranten. Met behulp van wat men een betuttelingsretoriek zou kunnen noemen, zijn ze de spreekbuizen van een nieuwsbron. Het zijn kiezers i.p.v. lezersbladen; de soort schijnt onherroepelijk veroordeeld.

2. DE GEVOLGEN

De gevolgen van de crisis in de pers zijn talrijk en gedifferentieerd, en het kan de bedoeling niet zijn om ze op een rijtje te zetten, gesteld dat iemand daartoe in staat zou zijn. De meest spectaculaire consequentie is de concentratie van titels en oplagen bij een steeds geringer aantal alsmaar sterker wordende bedrijven en eigenaren, die trouwens onder elkaar steeds verdergaande akkoorden afsluiten. Een gedetailleerd beeld van deze concentratie zou ettelijke uren vergen en de meesten onder ons zijn op dit stuk wellicht voldoende geïnformeerd.

Deze concentratie doet zich voor zowel op het stuk van de nieuwsbronnen, als op dat van de dagbladpers en op dat van radio en televisie. Tijdens de afgelopen twee decennia hadden, aldus een recent document van de Raad van Europa, zowat 35 % van de

in 1955 bestaande redacties in 1973 hun autonomie verloren of werden ze opgedoekt. Deze cijfers hebben betrekking op het geheel der landleden van de Raad (*).

Een dergelijke situatie mondt uit in een oligopolie en in een toenemend aantal plaatselijke monopolies. In 35 % van de Westduitse «Kreise en Kreisfreien Städte» heeft één titel of uitgave het monopolie van de plaatselijke informatie (en derhalve ook dus van de plaatselijke advertentiemarkt). Het record van de monopolies behoort — zoals een groot aantal records — de U.S.A. Daar genieten 97 % van de titels een monopolie (*). De impact van deze situatie op de kranten zelf en op de relatie tussen de kranten en hun lezers is tot nog toe zelden empirisch bestudeerd, wat, samen met de omvang van de op het spel staande belangen, de heftigheid van de terzake gevoerde polemieken verklaart.

Bij evaluatie van deze impact moet een onderscheid worden gemaakt tussen de effecten van een oligopolie en deze van een monopolie.

Als min of meer empirisch vastgestelde effecten van een monopolie kunnen worden beschouwd :

1. een gunstige evolutie van de redactionele middelen : de redactie kan over een ruimere begroting beschikken ;
2. een vermindering van het percentage van de totale bedrukte oppervlakte, dat wordt toegekend aan de redactionele oppervlakte (d.i. de totale gedrukte oppervlakte min de advertenties) ;
3. een evolutie naar een min of meer aanzienlijk politiek-ideologisch pluralisme. De partijdigheid van de commentaar en berichtgeving vermindert (*) ; anderzijds bestaan er anathema's t.a.v. bepaalde lokale personen en hechten lokale politici nog een groot belang aan de steun van de monopoliekrant (*) ;
4. de kritiek-functie vooral ten aanzien van de lokale politici en toestanden neemt sterk kwantitatief en kwalitatief af in monopoliekranten (**)

JOS VAN ELEWIJCK, Volksvertegenwoordiger en verslaggever van de speciale parlementaire commissie inzake steun aan de pers.

Mijnheer de voorzitter, dank u wel. Ik moet u zeggen dat ik me een beetje onwennig voel, en wel om twee redenen.

De eerste maar niet de belangrijkste is dat ik de eerste en naar ik meen te weten de enige ben waarvan u niet kunt zeggen : «Hij heeft hier gestudeerd» ; de tweede reden is dat ik plots gepromoveerd wordt als sprekend «namens de overheid», wie dat hier dan ook moge zijn. Ik voel mij helemaal niet de spreekbuis van de overheid, en u zal het mij niet ten kwade duiden dat ik mij zeker niet de vertegenwoordiger van de regering voel ; dat zou trouwens bijzonder moeilijk zijn. Daarenboven, als ik hier heel even en heel kort de waaier van standpunten die in de parlementscommissie tot uiting is gekomen zou moeten vertolken, dan is dat wel een bijzonder moeilijke en lastige opgave.

Maar kom, laten we eventjes proberen om een paar punten enigszins scherper, enigszins duidelijker te stellen, vooral bedoeld als inleiding tot vragen die na de koffiepauze door de deelnemers aan het gesprek zullen kunnen gesteld worden.

Mijn taak wordt vergemakkelijkt door het feit dat ik als nr. 4 van de inleiders optreedt. Ik kan ze allen, mijn drie voorgangers, feliciteren ; ik kan tegelijkertijd voor elk van hen zeggen dat ik het met elk van hen niet helemaal eens ben, ook vertrekend vanuit wat er in de commissie bij verschillende besprekingen over dat probleem dan allemaal gezegd is, en van wat er volgende woensdag in die commissie ongetwijfeld weer zal gezegd worden want, mijnheer de voorzitter, mijn agenda voorziet voor woensdagochtend 10.30 uur, «commissie van algemene zaken en openbaar ambt», wetsontwerp, houdende wijziging van de wet van 27 december 1974, tot behoud van de verscheidenheid in de opinie-dagbladpers. Het staat opnieuw op de agenda in de kamer volgende week.

Ik moet u zeggen dat men de problematiek zou kunnen vereenvoudigen en stellen : ofwel behouden we een dagbladpers die afhankelijk is van de adverteerders, en

van het advertentievolumen op dit ogenblik, ofwel vervangen we een deel van die adverteerders en een deel van dit advertentievolumen door overheidsbijdragen. Ik heb met opzet noch het woord «steun» gebruikt noch de term «tegenoetkoming». In de commissie werden de «steun»-problemen meerdere malen besproken; er zijn onder de regering Leburton vier vergaderingen aan gewijd, twee onder de regering Tindemans en nu pas tijdens de bespreking van de begroting van PTT in de commissie van verkeerswezen. Bij die besprekingen is mij duidelijk geworden dat in de volksvertegenwoordiging het verschil tussen rechtstreekse en onrechtstreekse steun lang niet zo scherp gesteld wordt als hier, en ik zou een poging willen doen om dat eventjes te verduidelijken, ook om even duidelijk te maken dat de wijze waarop de overheid vroeger overging tot medewerking aan de dagbladers ongelijkheid bevorderde en feitelijk vooral bijdroeg tot steunverlening aan de soorten bladen die deze steun toen het minst nodig hadden.

Ik ga u twee voorbeelden geven. Eerste voorbeeld: de posterijen. Mr. De Smaele heeft erop gewezen dat die de dagbladen tegen zogenaamde gunsttarieven transporteren. Ik druk met hem op het woord «zogenaamde», want het verschil tussen de post door de dagbladondernemingen verzonden en de post bezorgd door de andere gebruikers, is zo dat de dagbladondernemingen meer dan 99% van hun verzendingen alle dagen naar hun zelfde abonnees sturen en precies op dezelfde afgesproken uren, die liggen buiten de piekuren van de posterijen. Zij bezorgen aldus als het ware een soort «minimumlading» waarop de posterijen andere van hun diensten kunnen gaan opbouwen, omdat de pakken voorgesorteerd toekomen enz., kortom omdat ze aan een hele hoop criteria beantwoorden. Maar goed, de regie van de posterijen stelt dat de zogenaamd goedkopere tarieven een minder inkomen betekenen voor de regie van 3 miljard en enkele 100 miljoen. Als U, professor Boone, zoekt naar de bronnen van CRISP, dan vindt u ze in het voortreffelijke verslag van de heer Claeys bij de begroting van verkeerswezen en in het verslag van Mr. Pierret over de begroting van de PTT, documenten van de kamer van deze zitting. U heeft de getallen maar op te tellen en u komt tot de som die in het CRISP-document vermeld staat. Als we nu nagaan hoe die zogenaamde tegenoetkoming van de posterijen onderverdeeld is, dan blijkt dat veruit het belangrijkste

BOEKEN DIE UW AANDACHT VRAGEN I

Waar blijft je met Ivan Illich?, Situering en oefening.

Wat is de maatschappij-kritische optie van de auteur van «Ontscholing van de maatschappij», «Naar een nieuwe levensstijl» en «Energieverbruik en maatschappelijke tegenstellingen»? Wat kun je ermee doen? 195 fr.

Energieverbruik en maatschappelijke tegenstellingen

door Ivan ILLICH, onze verkeerde wereld.

De geïndustrialiseerde mens dreigt het slachtoffer te worden van het waandenkbeeld dat toenemend energieverbruik ook rechtvaardiger verhoudingen schept. 165 fr.

Naar een nieuwe levensstijl door Ivan ILLICH

Voorwaarden voor een gelukkiger samenleven. Briljant en uitdagend vervolg van Illich's opzienbarende publicatie «Ontscholing van de maatschappij». 195 fr.

Een nieuw machtsmiddel? «Grenzen aan de groei»

door Bruno FRITSCH

Een vakman van internationale faam daagt de «groei-begrenzers» uit. Zou beperking van de produktie de heerschappij van de welgestelden doen toenemen? 290 fr.

De computermaatschappij door M. STONE en M. WARNER

Worden onze vrijheid en privacy erdoor beïnvloed? «An unusual and fascinating book» (The Times Literary Supplement). 265 fr.

Barsten in de groei, een projekt van de Studiestichting voor Radikale Politieke Vernieuwing met een ten geleide van Sicco MANSHOLT.

Produktie en consumptie tegen de achtergrond van welzijn, derde wereld, milieu en macht. 135 fr.

Reflekties op de toekomst, nieuw sociaal, economisch, politiek handelen.

Acht auteurs van naam o.a. Prof. J. Tinbergen hebben dit belangrijke boek geschreven over de vraag hoe wij de snel veranderende informatie over de technologische vragen in onze samenleving kunnen verwerken. 195 fr.

Partijgangers der armen, avant-garde van Gods revolutie door dr. G. H. TER SCHEGGET

De praxis van Tsedeka futurologie is «in». Op zoek naar de komende stad — religie, pijnstillend middel — kritiek der godmenschkunde 165 fr.

Kom deze (en veel andere) boeken inkijken in onze afdeling «Geestes- en sociale Wetenschappen» (Kelderverdieping).

SINT-MICHIELSSTRAAT 1 - 3000 LEUVEN

5. het verdwijnen van elke titel betekent een min of meer uitgesproken verlies van de dagbladers als zodanig. D.w.z. dat een aantal lezers van de verdwenen krant afzien van het verder krantenlezen ;
6. een verzwakking van de relatie krant/lezer en m.n. van wat Prof. Prakke de «sociusfunctie» heeft genoemd, nl. de functie van de krant als kameraad ⁽¹¹⁾. Een Westduits onderzoek (1967) bracht aan het licht dat 44 % van de respondenten-lezers van een plaatselijke monopoliekrant antwoordden : «Ik lees die krant slechts omdat ze de enige is die mij over deze streek informeert. Anders zou ik ze niet lezen» ⁽¹²⁾ ;
7. het gebrek aan mededinging bekoort de journalisten tot een zekere graad van routine ;
8. de vrijheid van de journalist om een andere werknemer te vinden in geval van conflict met zijn huidige verdwijnt of wordt ingeperkt ;
9. sommige onderzoeksresultaten laten vermoeden dat de controle van het perspatronaat toeneemt wanneer de krant een monopoliepositie heeft verworven ⁽¹³⁾ ;
10. op macro-politiek niveau kan men vermoeden dat het ontstaan van krantenmonopolies het conservatief stemgedrag in de hand werkt. Zowel in de V.S.A. als in de Bondsrepubliek is er een sterke positieve correlatie tussen het conservatief stemgedrag in een streek en het voorhanden-zijn van monopoliekranten ;
11. Vermoedelijk althans, een vermindering van de kritische zin van de lezers. De meeste onderzoeken terzake wijzen uit dat een groter aantal lezers van monopolie- dan van concurrente kranten zich tevreden verklaren met hun krant en haar «objectiviteit» hoogschaten ⁽¹⁴⁾.

Een aantal van de juist opgenoemde effecten doen zich ook voor in/bij

oligopoliekranten. In deze situatie komen er echter een aantal nieuwe fenomenen bij waarvan de belangrijkste zijn :

1. aangezien een oligopolie doorgaans tot stand komt ten gevolge van concentratie, verhogen voor de lezers van de kleinere, opgekochte krant de omvang en de kwaliteit van de nationale en internationale informatie ⁽¹⁵⁾ ;
2. het oligopolie (meer bepaald waarschijnlijk het duopolie) bevordert de uniformisering van de bladen ⁽¹⁶⁾. Dit is een gekende wetmatigheid in de cultuurindustriële sector. Men kan, bij wijze van voorbeelden, de effecten van de «verlossing» citeren of de reeds zichtbare impact van de recente televisie-organisatie op de programmatie van de Franse televisieketens ;
3. tenslotte dient er aan herinnerd dat monopolie en oligopolie de representativiteit van de spreekbuisfunctie van de gezamenlijke pers inperken. Of dit kan opgevangen worden door een intern pluralisme binnen de kranten is een delikaat probleem, waarop we straks eventueel kunnen terugkomen.

Samenvattend zou men kunnen stellen dat de concentratie voor sommige lezers enerzijds betere — of potentieel betere — en meer open kranten meebrengt. Anderzijds echter neemt de lokale kritiekfunctie af, vermindert de kwaliteit van de verhouding krant / lezer, neemt de uniformisering (althans bij een duopolie) toe, en schijnt er een positieve correlatie te bestaan tussen het verschijnsel monopoliepers en conservatief stemgedrag.

3. DE REMEDIES

De remedies om de crisis in de pers en derhalve min of meer rechtstreeks de concentratie tegen te gaan, zijn

deel daarvan ligt in de tegemoetkoming aan de dagbladen van meer dan 125 gr. Wat betekent dat ? Dat de posterijen met hun vermeende tegemoetkoming de publiciteit subsidiëren, vooral deze bladen die belangrijke advertentievolumes aantrekken. Dat was het eerste voorbeeld.

Het tweede voorbeeld is dat van de postabonnementen. Inderdaad, veel goedkoper als verzendingstarief dan het drukwerk-tarief dagbladen, is de verzending via postabonnementen ; postabonnement waarbij de geadresseerde onbekend is aan de dagbladuitgevers, alleen bekend is aan de posterijen die vooruit de hele som van het abonnement betalen aan de uitgever. Ik moet aan deze academici niet vertellen welk verschil dit voor de dagbladondernemingen uitmaakt, nl. van te voren de abonnementsprijs te ontvangen in plaats van een produkt te moeten maken en leveren waarvan men niet weet of het inderdaad zal verkocht worden, en waarvan men de afrekening maar vele dagen na de levering van het produkt krijgt, en dan nog maar voor een deel. Het is duidelijk dat dezen die zich een postabonnement kunnen veroorloven, ofwel in de letterlijke zin van het woord, ofwel die psychologisch menen dat ze zich wel een postabonnement kunnen veroorloven, behoren tot een lezersgroep die van bepaalde inkomsten genieten. De anderen, de lagere inkomensgroep, nemen hun dagblad, laten we zeggen, per stuk. Dat maakt dan dat in bepaalde periodes van het jaar, in bepaalde economische crisistoestanden, de verkoop van dagbladen per stuk sterk daalt, terwijl de postabonnementen toch geleverd worden en toch verder worden afgenomen. Dus in deze twee gevallen komt de staatstussenkomst vooral ten goede aan de dagbladen die zich richten tot de meer begoeden.

Als we nu over staatstussenkomst spreken : men wil het subtiel onderscheid blijven behouden tussen onrechtstreekse en rechtstreekse steun, en ik gebruik het brutale woord steun, niet het woord compensatie dat de Belgische vereniging van Dagbladuitgevers al in september 1973 in haar bekende memorandum gebruikt. Dit is mijns inziens een subtiel onderscheid en ik wil u dit weer met enkele praktische voorbeelden, zoals die in de commissie tot uiting zijn gekomen, illustreren. Stel u voor dat een regering morgen zou beslissen om aan laten we zeggen bejaarden en/of werklozen te zeggen : «U kan een abonnement nemen op het dagblad van uw keuze, wij, Staat, zullen u dat abonnement bezorgen, zullen u dat dagblad betalen».

Behoort dat dan tot rechtstreekse of tot de onrechtstreekse steun? Als ik de rede-nering van professor Boone volg, moet ik mij dan de vraag stellen, behoort dat dan tot de selectieve of tot de algemene steun? Wel te verstaan, men laat de be-trokkene helemaal vrij in de keuze van het blad dat hij zou willen ontvangen. Het is een vorm van steun van de overheid aan de dagbladondernemingen.

Tweede voorbeeld is dat de overheid zou overgaan tot het ter beschikking stellen van méér infrastructuur. Laten we duidelijk zijn: de overheid stelt al een deel van de infrastructuur ter beschikking door bijvoor-beeld het aankopen van in sommige ge-vallen niet noodzakelijke abonnementen op bijvoorbeeld Belga. Aldus houdt men Belga leefbaar aan een prijs die de dagblad-ondernemingen kunnen betalen, want Bel-ga is in de praktijk een soort coöperatieve van de verschillende dagbladen, en be-hoort tot de onontbeerlijke infrastructuur. Door het verlenen van goedkopere tarieven voor telexen, telegraaf en telefoon enz. stelt men eigenlijk een deel van de infra-structuur ter beschikking. Als men de idee zou doortrekken en we stappen even af van de enorme technische moeilijkheden die dat met zich zou brengen, en men zou overgaan naar een drukkerij, die men ter beschikking zou stellen van dagbladonder-nemingen, is dat dan rechtstreekse of on-rechtstreekse steun, of hulp of tussen-komst? Ik kan dat allemaal niet zo precies uit mekaar houden, de grenzen zijn vager naar mijn gevoel dan men hier volledig te goeder trouw vanzelfsprekend geprobeerd heeft voor te stellen. Men zou kunnen gaan naar het Italiaanse systeem, en stel-len «wij overheid betalen het loon van het minimum aantal personeelsleden dat on-ontbeerlijk geacht wordt om de redactie van een krant te vormen». Men zou kun-nen overgaan naar een systeem zoals ge-kend in de Skandinavische landen waarbij de overheid voor een minimumoplage en een minimum aantal bladzijden het papier ter beschikking stelt. Dat betekent dan dat, wil men meer volume bieden aan de le-zers, men natuurlijk zelf voor de rest van dat papier moet zorgen. U ziet, het zit allemaal een beetje in nuances, maar Mr. De Smaele en ik hebben al eens de ge-legenheid gehad om over ditzelfde onder-werp een debat te voeren. Wij hebben toen misschien het ongelijk gehad om dat meteen voor de televisie te doen, want wat men naderhand doet is natuurlijk een herhaling en herzeggen. Mr. De Smaele gaat ergens uit van de economisch-liberale opvatting van het perswezen, nl. het pers-

CE.CO.WE.-PUBLIKATIES

WERKDOCUMENTEN

- Nr. 1 : Prof. Dr. J.M. PETERS,
Fictioneel Beeldamusement.
(Het Amusementskarakter van bioscoop- en televisiefilms).
50 fr.
- Nr. 2 : Dr. L. BOONE,
Massamedia en Interpersonale Communicatie.
(Een kritische balans van de rol der zogenaamde 'Opinion Leaders'
en van de hypothese van het tweefasig verloop van communicatie-
processen).
95 fr.
- Nr. 3 : Dr. René LINDEKENS,
Inleiding tot een Analyse van Boodschappen volgens Strukturele,
Linguïstische Methode.
95 fr.
- Nr. 4 : F. VLAEMYNCK - Prof. Dr. G. FAUCONNIER m.m.v. G. DE
MEYER,
«Het vraagstuk "Leuven" (1968) in de spiegel van de Belgische
Pers».
80 pagina's, 150 fr.
- Nr. 5 : Drs. G. DE MEYER,
Het advertentieblad in België
(Een verkennend onderzoek)
139 pagina's, 250 fr.

DOCTORALE PROEFSCHRIFTEN

- Dr. W. VAN DER BIESEN : **De verkiezingspropaganda in de demo-**
cratische maatschappij. (Een literatuur-kritische studie en een
inhoudsanalyse van de verkiezingspropaganda).
Leuven, Ce.Co.We., 1973, gestencild, 661 blz., 375 fr.
- Dr. H. VAN PELT : **De omroep in revisie.** Structurering en ontwikke-
lingsmogelijkheden van het radio- en televisiebestel in Nederland
en België. Een vergelijkende studie.
Leuven, Acco, 398 blz., 395 fr.

CONGRESBROCHURE

- **Kabeltelevisie,** brochure van het congres over kabeltelevisie, ge-
houden van 1 tot 5 oktober 1974 te Hasselt.
128 blz., 100 fr.

CONGRESVERSLAG

- **Amusement in de Massamedia. Informatieve en persuasieve func-**
ties. Referaten van het Vijfde Vlaams Congres voor Communicatie-
wetenschap, Leuven, 1975, 55 blz., 100 fr.

Te bestellen bij het Ce.Co.We.,
E. Van Evenstraat 2A,
3000 Leuven.

talrijk en heterogeen. De opsomming ervan alleen al zou ettelijke minuten in beslag nemen. Over het algemeen moet, geloof ik, gewaarschuwd worden voor de zeer concrete opzet van dergelijke maatregelen. D.w.z. dat men bepaalde suggesties voor remedies moet analyseren in het licht van de bedoelingen die worden nagestreefd en vooral van de typische structuren van de pers in het land waar de remedies worden voorgesteld of toegepast.

Een van die remedies is de zogenaamde directe overheidssteun aan de pers. Om dit begrip even duidelijk te stellen moge ik een poging ondernemen tot definitie of althans tot enigszins zindelijk denken⁽¹⁷⁾.

Onder overheidssteun aan de pers worden alle maatregelen verstaan van de Wetgevende of Uitvoerende Macht, met het oog op het financieel-economisch steunen van privé-kapitalistisch georganiseerde bedrijven, die het uitgeven van dag- en/of weekbladen tot hoofd- of neven-activiteit hebben.

Diegenen die, vooral aan de zijde der uitgevers, over overheidssteun aan de pers spreken of schrijven, maken vaak een onderscheid tussen onrechtstreekse en rechtstreekse vormen van steun. Als onrechtstreekse steun betitelen ze doorgaans de fiscale en andere 'tegemoetkomingen' vanwege de overheid ten voordele van de pers-sector. Dergelijke 'onrechtstreekse' hulp bestaat reeds verscheidene decennia. In de meeste West- en Noord-europese landen genieten de kranten vanwege de Staat fiscale faciliteiten, verlaagde tarieven bij de Posterijen, de Telegraaf en de Telefoon, de Spoorwegmaatschappijen enz. De totale winstderving ten gevolge van deze tegemoetkomingen is vaak moeilijk precies vast te stellen. In Frankrijk werd ze voor het jaar 1974, op 10 miljard BF geraamd⁽¹⁸⁾. Bij de Westduitse Posterijen beliep het deficit van de krantendistributie voor 1969 350 miljoen DM, of ongeveer 5 miljard BF⁽¹⁹⁾. De «onrechtstreekse steun» wordt in België op 3,5 à 4 miljard geschat⁽²⁰⁾. Tegenover deze onrechtstreekse genoemde tegemoetkomingen plaatst men dan de rechtstreekse overheidssteun, die men kan omschrijven als alle vormen van directe subsidiëring. Deze bestaat in België sinds december 1974.

Over de houdbaarheid en de oppor-

tuniteit van het onderscheid tussen rechtstreekse en onrechtstreekse steun kan men van mening verschillen. Voor sommige uitgevers, die de bestaande tegemoetkomingen min of meer enthousiast aanvaardden maar directe subsidiëring weigeren, heeft hij wellicht een ideologische waarde. Men kan anderzijds, met J. Van Eynde van mening zijn, dat in dergelijke houding «een aanzienlijk deel schijnheiligheid» steekt⁽²¹⁾.

Veel belangrijker is het onderscheid tussen algemene en selectieve overheidssteun. Van algemene steun genieten alle kranten, afgezien van het feit of ze deze behoeven of niet.

Selectieve hulp daarentegen komt alleen bladen ten goede die, aan de hand van welke criteria dan ook, daarvoor in aanmerking worden genomen. Uitgaande van dit onderscheid kan men dus systemen krijgen met algemene of selectieve overheidssteun, of nog, wat meestal het geval is, systemen waarin beide vormen van overheidssteun als het ware coëxisteren. Historisch gezien kan men stellen, dat de selectieve steun de meest recente formule is. In de meeste landen werd ze slechts overwogen, toen bleek dat de algemene hulpverlening niet de gewenste resultaten opleverde. Doorgaans gaat en ging de invoering van selectieve steun gepaard met ernstige moeilijkheden om aanvaardbare selectiecriteria te vinden.

In december van verleden jaar heeft men dus ook in België beslist tot het toekennen van directe, selectieve staatssteun. De toegekende som werd verdeeld volgens criteria die de vereniging van Belgische dagbladuitgevers hadden uitgedokterd. In feite betreft het een bijna forfaitaire verdeling.

Hoewel ik niet wil of kan anticiperen op wat de eminente sprekers na mij hierover zullen betogen, meen ik «neutraal» te blijven wanneer ik stel, dat deze formule tot nog toe zeer gecontesteerd blijft. Kritiek of instemming betreffende het principe van de steun, de omvang van de ter beschikking gestelde som, de wijze waarop de verdeelsleutel tot stand kwam en de verdeelsleutel zelf.

Mijnheer de Voorzitter, Dames en Heren, hierbij zou ik het, met Uw goedvinden, willen laten. Ik ben er mij van bewust, dat dit een onvoldoende en oppervlakkig overzicht is geweest van de crisis in de pers. Bin-

wezen als los bedrijf. Hij corrigeert dat later door te wijzen op de noodzaak van het behoud van verscheidenheid. Ik moet u wijzen, dames en heren, op een publicatie die mij tot voor enkele weken onbekend was — en dat is natuurlijk een fout van mij — nl. een brochuurtje dat heet «Dagblad der sprake», een SMO-uitgave dat op een heel plezierige wijze dezelfde problemen behandelt die wij hier vanmiddag bespreken, zoals ze in Nederland ter tafel zijn gekomen voor enkele maanden. Wie dat leest, en wie andere publicaties leest, zal moeten vaststellen dat het probleem echt niet gebonden is aan de economische crisis die wij thans doormaken. Het probleem is veel ouder. Ik geef u een voorbeeld: het aantal titels van de te Parijs verschijnende dagbladen is van 1914 tot 1962 gedaald van 57 naar 12. In België verschenen in 1939 65 dagbladen, in 1964 47, 1970, 43, maar van die 43 waren in 1970 al 17 die slechts gewestelijke uitgaven waren van bladen die in de hoofdzetel worden opgesteld.

Het wijst er allemaal op dat de problemen niet van gisteren zijn, dat de problemen niet noodzakelijk zo gebonden zijn aan de economische crisis. Vanzelfsprekend zal er een mediabeleid moeten komen, vanzelfsprekend is het zo dat radio en TV uitsluitend door de overheid gefinancierd worden, dat door de overheid — hier wordt bedoeld het parlement — tot het parlement de wet veranderd zal hebben, gewild is dat radio en TV over een monopolie-positie beschikken. Vanuit dit staatsmonopolie doet men de dagbladen concurrentie aan precies op de dagen waarop dagbladen ingevolge maatregelen van diezelfde staat het publiek niet kunnen bereiken, met name vanaf de zaterdagochtend tot de maandagochtend. Het spreekt vanzelf dat de overheid verplicht is om dat monopolie te corrigeren door hen die eronder lijden ter hulp te komen. Niemand van wie hier voor mij het woord nam, heeft op dit ogenblik deze hulp, deze compensatie, deze tegemoetkoming, deze steun zelf in vraag gesteld. Men heeft het alleen gehad over de vorm en men heeft het gehad over de samenhang. Dat is een belangrijk verschil tegen anderhalf jaar geleden. Anderhalf jaar geleden waren er inderdaad nog meerdere uitgevers die meenden dat zij de storm wel zouden kunnen uitzitten, die vooral hoopten om van de gevallen bladen er enkele binnen te rijden, meer nog dan de storm zelf uit te zitten. Maar allen wenden zich op dit ogenblik tot de overheid, zij het niet alle in dezelfde bewoordingen. Ik moet u zeg-

gen dat mijn vriend Frans Van Erps met zijn persraad een woord gebruikt heeft dat ik niet erg smaak, maar dat is een persoonlijke opinie, en dat is niet noodzakelijk deze van de overheid. Ik bedoel daar waar hij het had over een bijkomend adviesorgaan. Dames en heren, als Mr. Van Erps het ongelooflijk aantal nationale raden heeft vermeld die adviezen verstrekken in dit land dan heeft hij meteen, naar mijn gevoel, een zere plek van ons bestel aangeraakt, nl. die van de parallelle democratie. Hij heeft goed zeggen dat de overheid natuurlijk niet gebonden is door zo'n adviezen. Dat is theorie, in de praktijk is het zo dat deze adviezen, als het één enkel advies is, een gezamenlijk advies is, heel moeilijk ter zijde kunnen gelegd worden. Deze adviezen maken in feite de taak onmogelijk van gelijk welke regering of van gelijk welk bestuur, nl. beleidsopties nemen. Het oprichten van nog eens een adviesraad, vergemakkelijkt zeker het nemen van die beleidsopties niet, vooral niet in een zo delicate materie als die we hier behandelen. Mr. de voorzitter, ik ben er mij zeer van bewust dat ik erg onvolledig, erg oppervlakkig geweest ben en ik verontschuldigd mij daarvoor. Maar als men mij hier vraagt om de overheid te vertegenwoordigen, dan moet ik u zeggen: ofwel moet ik zwijgen, want dan is de overheid de parlementscommissie en die heeft met drieëntwintig tongen gesproken, want elk lid van de commissie had een andere opinie en de niet-leden van de commissie die de vergadering bijwoonden kwamen die waaier van opinies nog vergroten; ofwel moet ik verwijzen naar de titel van het ontwerp dat ter sprake was, en die titel luidde: «Het behoud van de verscheidenheid». Daartoe behoren de opinies, zonder dat de dagbladen er noodzakelijk moeten bij zijn.

ADVERTEREN IN DIT NUMMER :

«Het Belang van Limburg»	4
Acco	6
Ampex	10
Standaard boekhandel	12
«De Standaard»	16
Philips	25
Delgay	35
Inelco	37
Columbia	38

nen de mij toegemeten tijd, kon ik ook bezwaarlijk uitvoeriger op deze oeverloze problematiek ingaan. Ik hoop dat

VOETNOTEN

- (¹) CAMPEIR & DUMON, M. & JESPER, J.J., *Radioscopie de la presse belge*, Verviers, Gérard, 1974, blz. 563-564.
- (²) BOONE, L., *Sociologie van de Pers, collegenota's K.U.Leuven*, Leuven, Acco, 1975, blz. 96-100.
- (³) *Ibidem*.
- (⁴) Geciteerd in APPIA, A. & CASSEN, B., *Presse, radio et télévision en Grande-Bretagne*, Parijs, Colin, 1969, blz. 78-80.
- (⁵) ROEGELE, O.B., *Konzentration und Struktur der Pressebetriebe*, in *K.J.M.*, Discussieverslag, Studiedag 18-12-1973, z.d. (Nijmegen), 1974, blz. 7-8.
- (⁶) CONSEIL DE L'EUROPE, *Rapport du Comité d'Experts sur les Concentrations de Presse*, Straatsburg, 1974, blz. 9.
- (⁷) NIXON, R.B., *Trends in U.S. newspaper ownership: Concentration with Competition*, in *Gazette*, vol. 14, 1968, blz. 184.
- (⁸) THOVERON, G. & NOBRE-CORREIA, J.M., *La concentration de la presse quotidienne belge d'expression française et des implications sur le contenu politique des journaux*, U.L.B., Brussel, 1974, pro manuscripto.
- (⁹) BLUME, N. & LYONS, S., *The monopoly newspaper in a local election: the Toledo Blade*, in *Journalism Quarterly*, vol. 45, 1968, blz. 286-292.
- (¹⁰) KNOCHÉ, M. & SCHULZ, W., *Folgen des Lokalmonopols von Tageszeitungen*, in *Publizistik*, Jg. 14, 3, 1969, blz. 298-310.
- (¹¹) PRAKKE, H.J., *Van Perswetenschap tot Publicistiek*, Assen, Van Gorcum, 1956, blz. 34 vv.

de volgende sprekers en het debat dat daarop volgt sommige punten zullen toelichten, verdiepen en contesteren.

- (¹²) XX, *Schlussbericht von der Kommission zur Untersuchung der Gefährdung der wirtschaftlichen Existenz von Presseunternehmen und der Folgen der Konzentration für die Meinungsfreiheit in der Bundesrepublik Deutschland - Pressekommission*, Bonn, 1968, blz. 253.
- (¹³) BOWERS, D., *A report on activity by publishers in directing newsroom decisions*, in *Journalism Quarterly*, vol. 44, 1967, blz. 43-52.
- (¹⁴) GERHARDT, E., *Das örtliche Zeitungsmopol*, in *Publizistik*, Jg. 14, 1969, blz. 287-297.
- (¹⁵) NOELLE-Neumann, E., *Pressekonzentration und Meinungsbildung*, in *ARMBRUSTER, A. e.a., Entwurf eines Gesetzes zum Schutze freier Meinungsbildung und Dokumentation des Arbeitskreises Pressefreiheit*, Berlin, 1970, blz. 71-85.
- (¹⁶) BIGMAN, S., *Rivals in conformity. A study of two competing dailies*, in *Journalism Quarterly*, vol. 32, 1955, blz. 197-204.
- (¹⁷) Wij volgen hier BOONE, L., *Overheidssteun aan de Pers*, in *De Gids op Maatschappelijk Gebied*, Jg. 62, n° 11, nov. 1971, blz. 924-925.
- (¹⁸) Geciteerd bij SCHWOEBEL, J., *La presse, le pouvoir et l'argent*, Parijs, Fench, 1968, blz. 188.
- (¹⁹) ZV + ZV, *Bad Godesberg*, 9-3-1971, blz. 416.
- (²⁰) XX, *Morphologie des groupes et entreprises de presse*, Courrier hebdomadaire du CRISP, n° 682, 9-6-1975, blz. 12.
- (²¹) VAN EYNDE, J., *De konzentratie in de pers*, in *Socialistische Standpunten*, Jrg. 18, n° 21, 971, blz. 96.

(ADVERTENTIE)

N.V. DE STANDAARD

EM. JACQMAINLAAN 127

1000 BRUSSEL